

УДК 377. 355.5:

Володимир Миколайович Дем'янишин,
старший викладач кафедри експлуатації
та ремонту автомобілів та бойових машин,
Національної академії Національної гвардії України,
e-mail: volly35@mail.ru

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСУ ПРОФЕСІЙНОЇ ОРІЄНТАЦІЇ ШКОЛЯРІВ НА ВІЙСЬКОВУ СЛУЖБУ ЗА КОНТРАКТОМ

За результатами проведеного опитування курсантів підтверджено висунуті гіпотези та вперше обґрунтовано педагогічні умови професійної орієнтації школярів на військову службу за контрактом у системі військово-патріотичного виховання.

Ключові слова: професійна орієнтація, військова служба за контрактом, військово-патріотичне виховання, школярі.

Постановка проблеми. Актуальність дослідження зумовлена пріоритетністю завдань загальноосвітніх шкіл щодо сформованості в їх випускників готовності до свідомого вибору професії та військових формувань щодо зміни способу їх комплектування на контрактний. Вона зростає в умовах ведення бойових дій на сході України. Проходження громадянами України строкової служби залишається найбільш ефективним способом їх професійної орієнтації на військову службу за контрактом. В умовах припинення призову зростає роль військово-патріотичного виховання громадян України. Саме тому загальне виконання завдань згаданих інститутів здійснюється через систему військово-патріотичного виховання, навчання з предмета «Захист Вітчизни» та потребує проведення ґрунтовного дослідження педагогічних умов, які задовольняють вимоги щодо виваженого здійснення вибору професії школярем – військової служби за контрактом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Існує чимало досліджень, пов'язаних із вибором професії, вчених у галузях педагогічний (Н. І. Балацька, М. І. Бех, В. В. Вострікова, М. З. Кузів, Л. Б. Куліненко), економічних (Н. А. Тюхненко, Л. В. Кулешова, К. П. Бондарчук), філософських (А. А. Заліський, Л. Л. Дворіченко) та інших. Зокрема, процеси професійної орієнтації школярів на військову службу досліджують О. С. Гончаренко, В. В. Івашковський, А. А. Назарчук та інші; різні аспекти формування і розвитку людських ресурсів для використання у службово-бойовій діяльності вивчає М. М. Медвідь.

Завдання щодо військово-патріотичного виховання дітей та молоді визначені Законом України «Про оборону України», Указом Президента України «Про Стратегію національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016–2020 роки» та іншими нормативно-правовими актами.

Зокрема в згаданому законі визначено, що «підготовка держави до оборони в мирний час включає військово-патріотичне виховання громадян України, підготовку молоді до служби в Збройних Силах України, забезпечення престижу військової служби» та те, що «інші військові формування, утворені відповідно до законів України, та відповідні правоохоронні органи: беруть участь у підготовці громадян України до військової служби, в тому числі допризовній підготовці молоді, підготовці призовників з військово-технічних спеціальностей, забезпеченні призову на строкову військову службу, навчальні (або перевірочні) та спеціальні збори і під час мобілізації, а також у військово-патріотичному вихованні громадян України».

Відповідно до Стратегії національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016–2020 роки, затвердженої Указом Президента України, проблемами національно-патріотичного виховання дітей та молоді вважається:

«відсутність єдиних методичних та термінологічних підходів до процесу національно-патріотичного виховання;

відсутність єдиних стандартів щодо процесів, суб'єктів, їхніх компетенції та повноважень, якості діяльності у сфері національно-патріотичного виховання;

недостатність кваліфікованого кадрового потенціалу в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, у навчальних закладах для організації та здійснення заходів із національно-патріотичного виховання, нерозвиненість низової ланки в системі координації виховних процесів у цьому напрямі;

низький рівень матеріально-технічного забезпечення та розвитку інфраструктури у сфері національно-патріотичного виховання».

Процес удосконалення системи військово-патріотичного виховання досліджують Т. М. Бабич, Є. О. Барилка, О. В. Вербовський, В. А. Дроговоз, В. Г. Корицький, М. С. Куцкір, В. В. Моїсєєв, О. О. Пашкова, І. С. Семененко, В. В. Шевченко, зокрема у розрізі навчання хортингу – Д. С. Буданов, В. О. Зелений, І. В. Кузора, І. А. Майборода, Р. М. Мішаровський, М. В. Тимчик, І. С. Тихонькова, О. В. Шило, у розрізі навчання з предмета «Захист вітчизни» – О. В. Кириченко, Б. П. Мисак та інші вчені.

Вихованню в освітньому середовищі присвячені праці Я. В. Бобилева, В. В. Борисова, В. А. Дроговоза, І. Д. Бехом та К. І. Черною розроблено програму українського патріотичного виховання дітей та учнівської молоді.

За безумовної важливості цих досліджень питання професійної орієнтації школярів на військову службу за контрактом у системі військово-патріотичного виховання є недостатньо розробленими.

На основі аналізу зазначених вище джерел і сучасної практики професійної орієнтації школярів на військову службу за контрактом у системі військово-патріотичного виховання виявлено певні суперечності між:

– потребою переходу військових формувань України на контрактний спосіб комплектування та відсутністю обґрунтованих виховних стратегій для його забезпечення;

– потребою належної зайнятості у військових формуваннях та відсутністю педагогічних умов формування у молоді готовності до вибору професії військовослужбовця за контрактом;

– потребою виховання військово-патріотичних якостей у молоді та низьким рівнем його кадрового та матеріально-технічного забезпечення.

Мета статті – визначити педагогічні умови професійної орієнтації школярів на військову службу за контрактом у системі військово-патріотичного виховання.

Метод дослідження – опитування (анкетування).

Виклад основного матеріалу дослідження. За результатами попередніх наших досліджень [1; 2; 3; 4] було висунуто низку гіпотез, а саме:

№ 1. Підвищення ефективності професійної орієнтації на військову службу буде забезпечено, якщо до викладання предмета (навчальної дисципліни) «Захист Вітчизни» у середніх школах (коледжах) будуть залучені офіцери військових формувань та правоохоронних органів спеціального призначення України. Запропонований підхід сприятиме [1, с. 100; 2, с. 52; 4, с. 84]:

– викладанню матеріалу занять на більш високому професійному рівні, що є важливим для організації мобілізаційного процесу за умов відсутності обов'язкової військової служби у державі;

– проведенню профорієнтаційної роботи, спрямованої на залучення майбутніх випускників шкіл до військової служби за контрактом;

– проведенню практичних занять на території військової частини для надання школярам більш повної інформації про умови військової служби, що є необхідним для прийняття позитивного рішення стосовно проходження військової служби за контрактом;

№ 2. Гендерна рівність з питання вибору програми вивчення предмета (навчальної дисципліни) «Захист Вітчизни» буде забезпечена, якщо для школярів 8–9 класів (у площині військово-патріотичного виховання) організовувати дні відкритих дверей у військових

частинах, пояснювати, чим різняться між собою програми цього предмета (навчальної дисципліни) за змістом. «Методичні рекомендації щодо вивчення предмета (навчальної дисципліни) «Захист Вітчизни»» програми називати не за призначенням – «для юнаків» та «для дівчат», а за складністю, як варіант – «звичайна» та «спрощена» [3, с. 134].

Для досягнення мети дослідження ми вирішили використати соціологічний метод, який застосовується і у педагогіці, – опитування. Серед методів опитування обрали письмовий – анкетування.

В опитуванні взяли участь 73 військовослужбовці, які є представниками Харківської, Сумської, Чернігівської, Чернівецької, Полтавської, Запорізької, Хмельницької, Львівської, Херсонської, Житомирської, Донецької, Луганської, Дніпропетровської, Одеської, Вінницької, Миколаївської, Закарпатської, Київської областей та міста Києва, з них:

курсанти-дівчата – 37 осіб;

курсанти-хлопці, які навчаються у групах, де немає дівчат, – 16 осіб;

курсанти-хлопці, які навчаються у групах, де є дівчата, – 20 осіб.

Необхідно звернути увагу, що кількість курсантів-дівчат, які навчаються у Національній академії Національної гвардії України, щороку зростає (рис. 1).

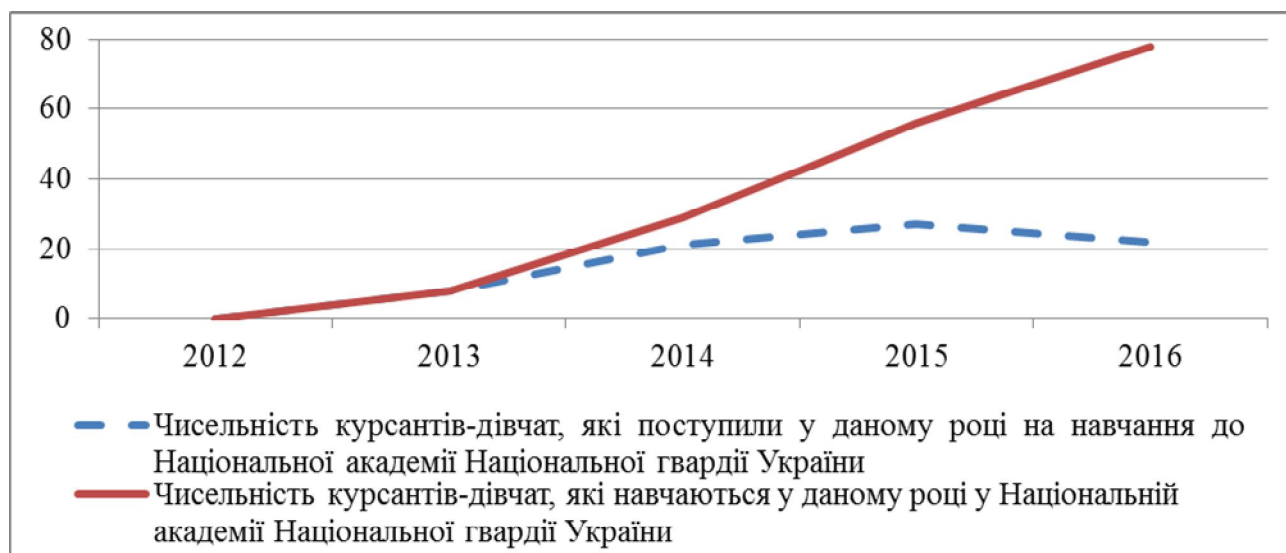

Рис. 1. Кількість курсантів-дівчат, які навчаються у Національній академії Національної гвардії України

На запитання анкети «Визначте джерело інформації, на підставі якого Ви прийняли рішення навчатись у вищому військовому навчальному закладі та проходити військову службу» отримано 63 % відповідей «від родичів знайомих, які проходять, проходили військову службу» (рис. 2). Варто звернути увагу, що на це запитання отримано відповідей «Під час навчання у школі з предмета «Захист Вітчизни»» усього 10 %, і таких відповідей не отримано від дівчат, тобто висунута нами гіпотеза № 2 підтвердилась. За результатами опитування зрозуміло, що роль школи у профорієнтаційній роботі щодо військової служби за контрактом є не значною (охоплено 18 % відповідей).

На запитання «Який мотив вплинув на прийняття позитивного рішення щодо проходження військової служби?» більшість відповіла, що це «рівень грошового забезпечення, стабільна зайнятість» (рис. 3). Прагматичнішими тут виявились дівчата (73 % до 50 %) і це не дивно. У праці [3] ми звертали увагу, що подібна ситуація спостерігається і в інших європейських державах, це пов'язано з доходами жінок, які є нижчими за доходи чоловіків.

Рис. 2. Розподіл відповідей на запитання «Визначте джерело інформації, на підставі якого Ви прийняли рішення навчатись у вищому військовому навчальному закладі та проходити військову службу», %

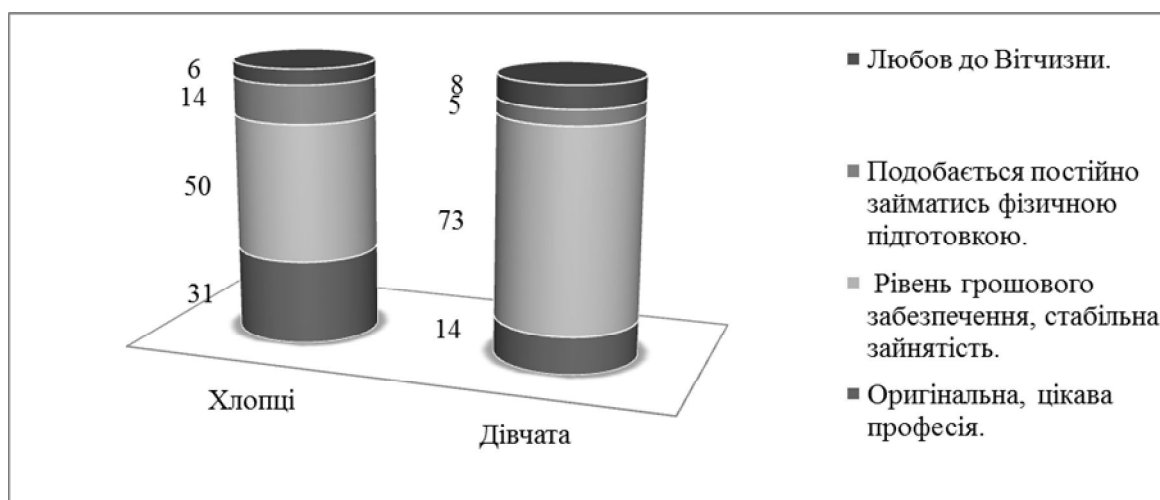

Рис. 3. Розподіл відповідей на запитання «Який мотив вплинув на прийняття позитивного рішення щодо проходження військової служби?», %

На запитання «Чи був вибір професії військовослужбовця свідомим?» відповіді дівчат і хлопців у співвідношенні виявились однаковими. Вагома частина (89 %) на це питання відповіла «Так, вибір був свідомим» (рис. 4).

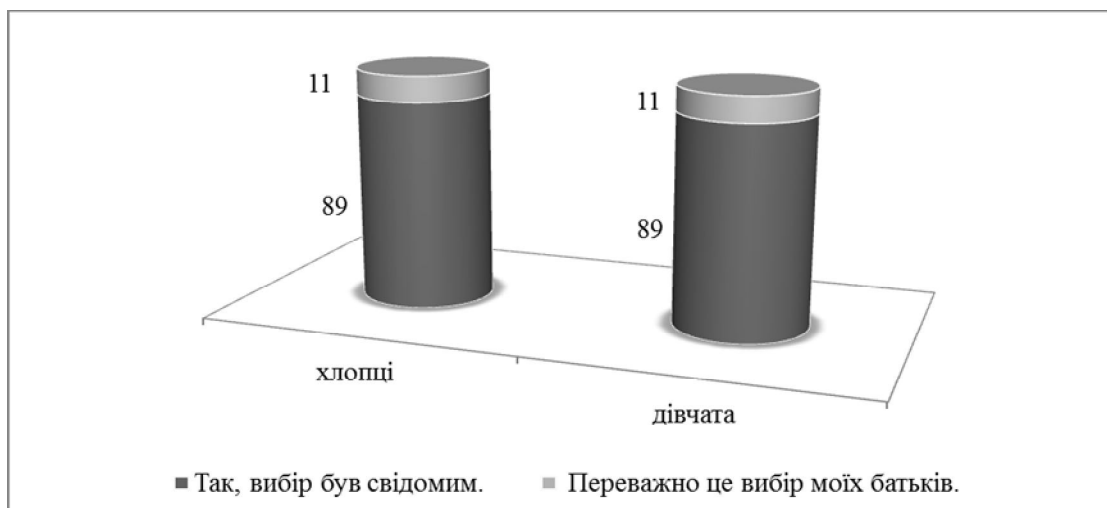

Рис. 4. Розподіл відповідей на запитання «Чи був вибір професії військовослужбовця свідомим?», %

На запитання «Які заходи військово-патріотичного виховання проводились з вами у школі?» більше половини опитуваних (59 %) відповіли «Заходи військово-патріотичного виховання взагалі не проводились» (рис. 5), що посилює актуальність нашого дослідження. 6 % опитуваних хлопців перебували у спеціалізованих таборах.

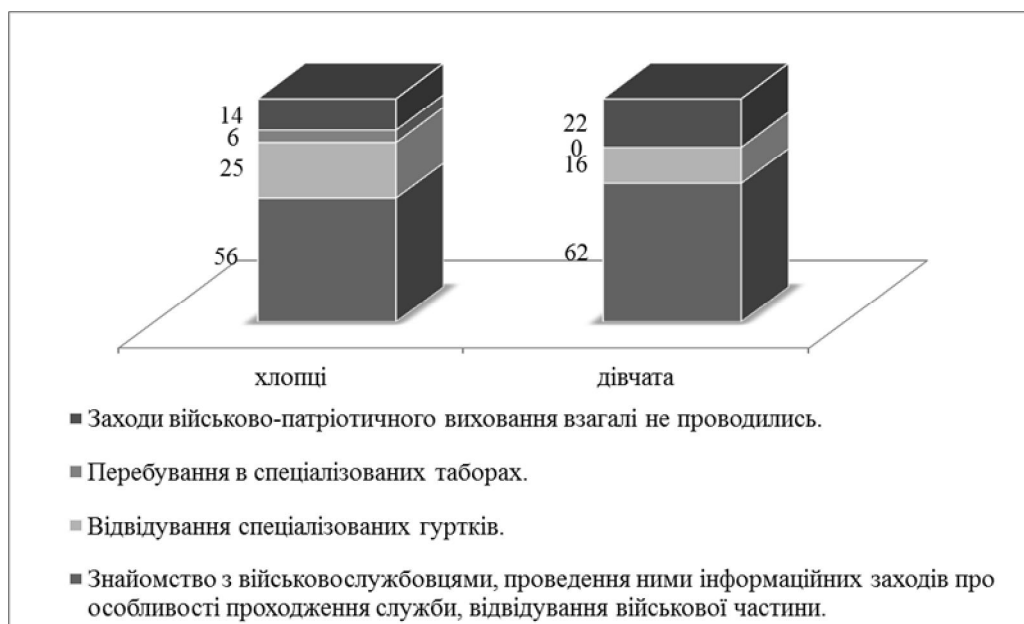

Рис. 5. Розподіл відповідей на запитання «Які заходи військово-патріотичного виховання проводились з вами у школі?», %

Отримавши відповіді на запитання «Що на Вашу думку необхідно змінити у програмі предмету «Захист Вітчизни?» ми підтвердили висунуті нами гіпотези: гіпотезу № 1 – відповідями «Залучати військових фахівців, проводити заняття на базі військової частини або військового навчального закладу» 58 % респондентів та «Забезпечити кращою матеріальною базою» 26 % респондентів; гіпотезу № 2 – порівнянням відсотку відповідей «Забезпечити більш цікавими темами» 3 % опитаних хлопців та 14 % опитаних дівчат (рис. 6).

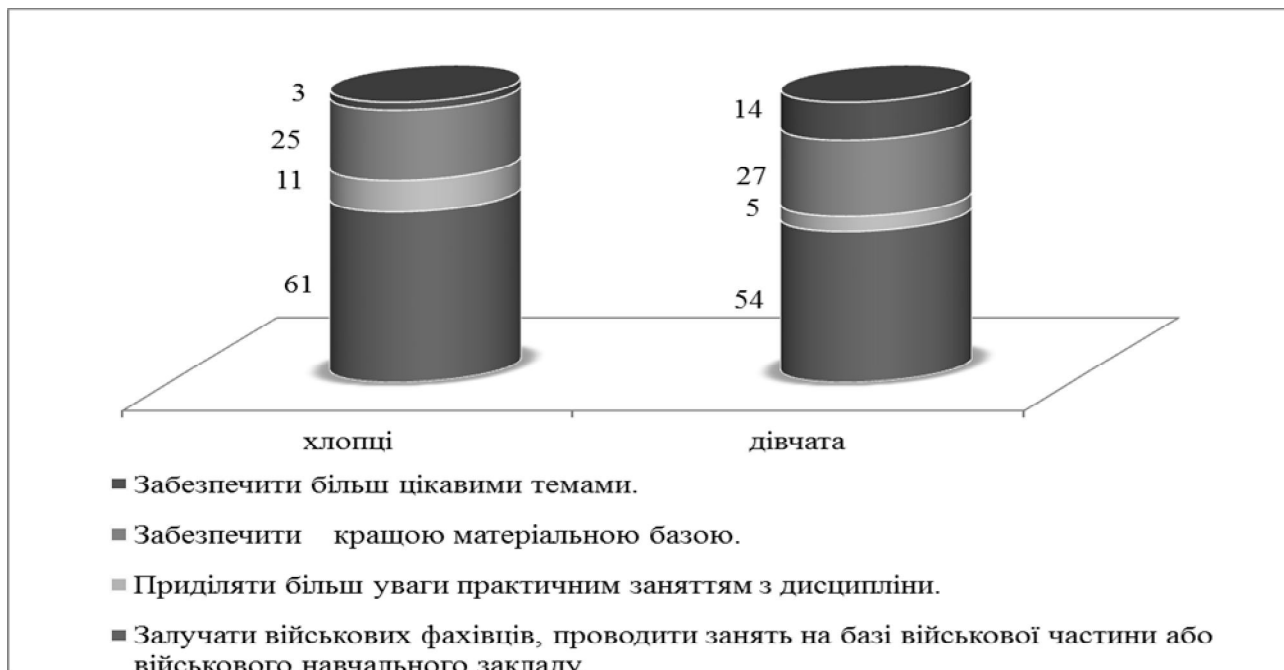

Рис. 6. Розподіл відповідей на запитання «Що на Вашу думку необхідно змінити у програмі предмету «Захист Вітчизни»?», %

Підтвердженням гіпотези № 1 є також позитивна відповідь 95 % респондентів на запитання «Чи є необхідність навчання офіцерів військових формувань та правоохоронних органів спеціального призначення предмета «Захист Вітчизни» у середніх школах та вищих навчальних закладах?».

Підтвердженням гіпотези № 2 є також позитивні відповіді 81 % респондентів (83 % опитаних хлопців та 78 % опитаних дівчат) на запитання «Чи є необхідність змін у змісті «Методичних рекомендацій щодо вивчення предмета «Захист Вітчизни»», а саме програми називати не за призначенням – «для юнаків» та «для дівчат», а за складністю, як варіант – «звичайна» та «спрощена?».

На запитання «Які заходи військово-патріотичного виховання та під час проведення занять з предмета «Захист Вітчизни» необхідно проводити в школі, щоб покращити результати професійної орієнтації на військову службу за контрактом?» отримано такі відповіді від хлопців:

- проводити агітаційну роботу із залученням військовослужбовців щодо вибору майбутнього фаху;
- організувати зустрічі з ветеранами АТО;
- здійснювати перегляд патріотичного відеоматеріалу;
- ознайомлювати з побутом військовослужбовців на практиці;
- відвідувати військові частини під час днів відкритих дверей та переглядати показові виступи загонів спеціального призначення;
- збільшити кількість практичних занять з предмета «Захист Вітчизни»;
- залучати матеріальну базу військової частини;
- приділяти більше уваги вивченню озброєння, проведенню стрільб;
- збільшити кількість занять з фізичної підготовки, зокрема приділити увагу прийомам рукопашного бою, самооборони тощо;
- впроваджувати військово-спортивні ігри;
- поділити клас на дві групи в залежності від фізичних можливостей учнів та збільшити навантаження на сильніших.

Особливими відповідями дівчат на згадане запитання, крім поданих вище, були такими:

викладати предмет «Захист Вітчизни» для дівчат на рівні з хлопцями;
відводити більше уваги вивченню статутів Збройних Сил України;
для дівчат доречними були зустрічі з психологом для співбесіди на тему проходження військової служби.

Висновки та перспективи подальших досліджень. За результатами проведеного опитування курсантів, підтверджено висунуті гіпотези та вперше обґрунтовано педагогічні умови професійної орієнтації школярів на військову службу за контрактом у системі військово-патріотичного виховання, а саме:

– забезпечення гендерної рівності з питання вибору програми вивчення предмета (навчальної дисципліни) «Захист Вітчизни» сприяє організуванню днів відчинених дверей у військових частинах, пояснення, чим різняться між собою програми цього предмета (навчальної дисципліни) за змістом для школярів 8–9-х класів (у площині військово-патріотичного виховання) та їхньою можливістю здійснювати вибір програми за складністю;

– викладання предмета (навчальної дисципліни) «Захист Вітчизни» у середніх школах (коледжах) офіцерами військових формувань та правоохоронних органів спеціального призначення України сприяє засвоєнню матеріалу на більш високому професійному рівні, що є важливим для організації мобілізаційного процесу за умов відсутності обов'язкової військової служби у державі;

– викладання предмета (навчальної дисципліни) «Захист Вітчизни» у середніх школах (коледжах) офіцерами військових формувань та правоохоронних органів спеціального призначення України сприяє проведенню профорієнтаційної роботи, спрямованої на залучення майбутніх випускників шкіл до військової служби за контрактом;

– проведення практичних занять на території військової частини сприяє наданню школярам більш повної інформації про умови військової служби, що є необхідним для прийняття позитивного рішення стосовно проходження військової служби за контрактом.

Пробний експеримент нами був проведений у м. Києві до початку бойових дій в Україні та дав позитивні результати. З метою перевірки обґрунтованих педагогічних умов професійної орієнтації на військову службу за контрактом в нових умовах у Вовчанському районі Харківської області проводиться новий педагогічний експеримент, результати якого планується оприлюднити до кінця навчального року.

Список використаних джерел та літератури

1. Медвідь М. М. Шляхи удосконалення військово-патріотичного виховання молоді навчальних закладів і її професійної орієнтації на військову службу за контрактом / М. М. Медвідь, В. М. Дем'янишин // Теорія та методика навчання та виховання. – 2012. – Вип. 32. – С. 97–107.

2. Формирование у граждан готовности к военной службе и к выполнению служебно-боевых задач в условиях глобализации / М. М. Медвидь, В. М. Демьянишин, Е. С. Яковенко, Я. В. Павлов // ძალადსახზოვადობა (ისტორია, თეორია, პრაქტიკა) [Влада і суспільство (історія, теорія, практика)]. – 2014. – № 2 (30). – С. 48–60.

3. Медвідь М. М. Регулювання зайнятості у військових формуваннях та правоохоронних органах спеціального призначення шляхом залучення жінок до військової служби / М. М. Медвідь, В. М. Дем'янишин // Соціально-трудові відносини: теорія та практика : зб. наук. пр. – К. : КНЕУ, 2014. – Вип. 2 (8). – С. 129–135.

4. Попереду змін у військових системах вищої освіти та професійної орієнтації / М. М. Медвідь, А. В. Бабічев, В. М. Дем'янишин, Ю. І. Медвідь, А. Г. Бухун // Вісник Черкаського університету. – 2016. – Вип. № 14. – С. 76–87.

Владимир Николаевич Демянишин,
старший преподаватель кафедры эксплуатации и
ремонта автомобилей и боевых машин Национальной
академии Национальной гвардии Украины,
e-mail: volly35@mail.ru

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ПРОЦЕССА ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ОРИЕНТАЦИИ ШКОЛЬНИКОВ НА ВОЕННУЮ СЛУЖБУ ПО КОНТРАКТУ

По результатам проведённого опроса курсантов подтверждены выдвинутые гипотезы и впервые обоснованы педагогические условия профессиональной ориентации школьников на военную службу по контракту в системе военно-патриотического воспитания.

Ключевые слова: профессиональная ориентация, военная служба по контракту, военно-патриотическое воспитание, школьники.

Volodymyr Dem'yanyshyn
Assistant Professor of the Department of automobiles
and combat vehicles operation and maintenance,
National academy of the National Guard of Ukraine
e-mail: volly35@mail.ru

PEDAGOGICAL CONDITIONS OF IMPROVEMENT THE PROCESS OF SCHOOLCHILDREN PROFESSIONAL ORIENTATION ON THE MILITARY CONTRACT SERVICE

***Introduction.** Topicality of the research is caused by the priority of tasks of secondary schools as to the forming readiness of their school-children to choose consciously their profession and military formations concerning the changing their ways of completing.*

***Purpose.** To determine pedagogical basis of school-children professional orientation on military contract service within the system of military education.*

***Methods.** Questioning (Polling).*

***Results.** Received answering gave the possibility to understand if it is worth studying by the officers of military formations such subject as «Defense of Homeland», teaching «Defense of Homeland» subject both girls and boys, involving materiel of military units, etc.*

***Originality.** Pedagogical basis of schoolchildren professional orientation on the military contract service as a part of the military-patriotic educational system.*

***Conclusion.** According to the results of questioning, the suggested hypothesis was confirmed, and pedagogical basis of schoolchildren professional orientation on the military contract service as a part of the military-patriotic educational system was grounded for the first time.*

***Key words:** professional orientation, military contract service, military-patriotic education, schoolchildren.*

References

1. Medvid' M. M. Shlyakhy udoskonalennya viys'kovo-patriotychnoho vykhovannya molodi navchal'nykh zakladiv i yiyi profesiynoyi oriyentatsiyi na viys'kovu sluzhbu za kontraktom / M. M. Medvid', V. M. Dem'yanyshyn // Teoriya ta metodyka navchannya ta vykhovannya. – 2012. – Vyp. 32. – S. 97–107.

2. Formirovaniye u grazhdan gotovnosti k voyennoy sluzhbe i k vypolneniyu sluzhebno-boyevykh zadach v usloviyakh globalizatsii / M. M. Medvid'. V. M. Demyanishin. E. S. Yakovenko. Y. V. Pavlov // ძალადსახზოგადოება (ისტორია, თეორია, პრაქტიკა) [Vlada i suspilstvo (istoriya. teoriya. praktika)]. – 2014. – № 2. (30). – S. 48–60.

3. Medvid' M. M. Rehulyuvannya zaynyatosti u viys'kovykh formuvannyakh ta pravookhoronnykh orhanakh spetsial'noho pryznachennya shlyakhom zaluchennya zhinok do viys'kovoy sluzhby / M. M. Medvid', V. M. Dem'yanyshyn // Sotsial'no-trudovi vidnosyny: teoriya

ta praktyka : zb. nauk. pr. – K. : KNEU, 2014. – Vyp. 2 (8). – S. 129–135.

4. Poperedu zmin u viys'kovykh systemakh vyshchoyi osvity ta profesiynoyi oriyentatsiyi / M. M. Medvid', A. V. Babichev, V. M. Dem'yanyshyn, Yu. I. Medvid', A. H. Bukhun // Visnyk Cherkas'koho universytetu. – 2016. – Vyp. # 14. – S. 76–87.

УДК 378

Ірина Вікторівна Мозуль,

аспірантка відділу інтеграції вищої освіти і науки,
Інститут вищої освіти НАПН України,
e-mail: mozul.dubok@gmail.com

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО ФОРМУВАННЯ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ПРЕДМЕТНОЇ ПРИРОДОЗНАВЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

У статті обґрунтовано педагогічні умови підготовки майбутніх учителів до формування у молодших школярів предметної природознавчої компетентності. Під педагогічними умовами підготовки майбутніх учителів розуміємо спеціально організовані обставини, що впливають на розвиток професійних та особистісних якостей студентів, забезпечують результативність навчально-виховного процесу вищого навчального закладу у формуванні їхньої готовності до формування у молодших школярів природознавчої компетентності.

Ключові слова: підготовка, професійна підготовка майбутніх учителів, готовність, умови, предметна природознавча компетентність.

Постановка проблеми. Сучасна стратегічна задача вдосконалення змісту і технологій освіти викликана новими тенденціями в галузі освіти як в організації самого педагогічного процесу, так і у вимогах до його результату. Одним із завдань, окреслених Законом України «Про вищу освіту», є пошук шляхів удосконалення навчального процесу. Перед сучасною школою постає завдання оптимізації професійної підготовки майбутнього вчителя. На сучасному етапі розвитку суспільства навчальний процес орієнтується на знаннєву модель освіти, в якій домінують основна мета – набуття відповідних знань, умінь і навичок

Особистість майбутнього педагога передбачає свідомий вибір, прийняття і виконання соціальної ролі вчителя. Бути готовим до професійної діяльності – означає практично її засвоїти, оволодіти нею, творчо підходити до її завдань. Готовність майбутніх учителів початкових класів до навчання природознавства в початковій школі – це складне динамічне утворення, важливим компонентом якого є природознавча компетентність.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблема професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи є актуальною в теорії та практиці вищої школи.

Дослідження питань професійної підготовки майбутніх учителів відбувається в таких аспектах: фундаментальні положення з гуманізації та гуманітаризації освіти та виховання (С. Гончаренко, М. Євтух, Ю. Мальований, А. Сущенко та ін.); концептуальні засади педагогіки вищої школи (І. Бех, І. Зязюн, А. Кузьмінський, О. Пехота та ін.); наукові теорії професійної готовності вчителя (А. Капська, А. Ліненко, О. Мороз, С. Сисоєва та ін.).

Проблемі формування та розвитку педагогічних умінь майбутніх учителів присвячені праці В. Бондаря, С. Гончаренка, О. Коберника, В. Кузя, О. Пометун та ін. Такі вчені, як І. Гаврик, О. Комар, О. Пометун, С. Сисоєва, О. Шапран та інші у своїх дослідженнях розкривають підготовку педагогічних кадрів до впровадження нововведень та формування готовності до майбутньої інноваційної діяльності. Особливості професійної підготовки вчителя початкової школи розкриті в дослідженнях Н. Бібік, О. Біди, Л. Коваль, С. Лисенкової, С. Мартиненко, Н. Ничкало, О. Савченко, Г. Тарасенко, Л. Хомич, І. Шапошнікової.